

**ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT CTITOR DE
BISERICI ȘI APOLOGET AL ȚORTODOXIEI**

IOAN OLARU

Integrat în legendă, Ștefan cel Mare, voievodul Moldovei din Evul Mediu european de cruciadă târzie, a fost la vremea sa, un scut al creștinătății în fața ofensivei musulmane în Europa Centrală și Occidentală, iar în **Istoria Universală** a rămas cea mai importantă personalitate istorică, deoarece întreaga creștinătate l-a numit **Atlet al lui Hristos**.

De aceea, întreaga suflare românească, de pretutindeni, cinstește cu deosebită pioșenie pe gloriosul voievod Ștefan, care a domnit în Moldova de la 12 aprilie 1457 și până la 2 iulie 1504, numindu-l nu numai **cel Mare**, ci și **cel Sfânt**.

După moartea sa, el a rămas veacuri de-a rândul simbolul credinței de nestrămutat al românismului, al luptei întregului neam pentru credința sa strămoșească — **ortodoxia**, temelia de nezdruncat a existenței, a statorniciei, a permanenței întregului popor în vatra sa milenară.

După cum nu se poate vorbi și scrie despre geneza poporului român și a limbei sale fără a se rememora răspândirea creștinismului, de la primele sale manifestări în provinciile romane **Scitia Minor** și **Dacia**, tot așa nu se poate vorbi și scrie despre conștiința românească de unitate și continuitate de neam și limbă fără a invoca îndelungata domnie a marelui ctitor de țară neînfricată.

Astfel, după zece ani de domnie înțeleaptă, voievodul Ștefan cel Mare începe zidirea bisericii Mănăstirii Putna, inițiind o amplă activitate ctitoricească în domeniul artei arhitecturale ecleziastice în Moldova medievală.

Grandiosul său plan de zidire a numeroase biserici, întru slava lui Dumnezeu Atotțiitorul, ca apologet al **ortodoxiei** învingătoare în fața păgânilor necredincioși, care n-au putut să prefacă în pašalăcuri turcești **Țările Române**, începe să se concretizeze cu anul 1487. Timp de zece ani neîntrerupți s-a desfășurat cu exactitate și tenacitate activitatea constructivă a marelui voievod, rămânând până în zilele noastre 18 biserici, fie în forma lor originală, fie restaurate de bine cunoscuta Comisie a Monumentelor Istorice din România, după cum o dovedesc inscripțiile ctitoricești ale acestor opere de artă bisericească medievală românească.

Cercetările istorice și arheologice din ultima vreme au evidențiat că lista ctitoriilor ecleziastice ale lui Ștefan cel Mare crește față de numărul bisericilor ale căror inscripții originale au ajuns până la noi, adevărându-se, în parte, legenda că Ștefan cel Mare a înălțat câte o biserică în fiecare an de domnie.

Desigur orice legendă conține și un sâmbure de adevăr și din acest punct de vedere putem afirma că au existat situații concrete când Ștefan voievod a înălțat nu una, ci **două** biserici într-un an, cum s-a întâmplat în anul 1487, fiind terminată la 13 iunie biserica Sf. Cruce de

la Pătrăuți, iar între 8 iunie și 13 noiembrie înălțată biserica Sf. Procopie de la Milișăuți.

De asemenea, în anul următor 1488 au fost zidite alte două biserici și anume Sf. Ilie de la Sântilie — Suceava (1 mai — 16 octombrie) și Sf. Gheorghe de la Voroneț (26 mai — 14 septembrie).

Acest fenomen specific epocii lui Ștefan cel Mare și Sfânt dovedește capacitatea extraordinară de organizare a mai multor șantiere de construcție, asigurate cu oameni competenți și dotate cu materiale de cea mai bună calitate, evidențiindu-se exigențele beneficiarului, care a subvenționat direct din visteria sa, și nu a statului, zidirea acestor locașuri de închinăciune, adevărate comori de artă românească medievală bisericească. Tocmai prin această trăsătură umană Ștefan cel Mare se dovedește a fi fost cu adevărat, la timpul său, apologet al ortodoxiei.

Un deceniu hotărâtor în definirea artei medievale moldovenești din epoca lui Ștefan cel Mare, care va cuprinde și veacul următor, a fost ultimul din secolul XV.

Astfel, începând cu anul 1490, o dată cu târnosirea bisericii Sf. Ioan Botezătorul din Vaslui și până în anul 1504, anul morții lui Ștefan cel Mare, au fost construite 15 (cincisprezece) biserici, dintre care 8 (opt) fac parte din grupa bisericilor de tip orășenesc sau de curte domnească. Acestea sunt următoarele : Sf. Ioan Botezătorul de la Vaslui (1490), Sf. Precista de la Bacău (1490—1491), Sf. Nicolae Domnesc de la Iași (1491—1492), Sf. Gheorghe din Hârlău (1492), Sf. Nicolae de la Dorohoi (1495), Sf. Petru și Pavel de la Huși (1495), Sf. Nicolae de la Botoșani — Popăuți (1496) și Nașterea Sf. Ion Botezătorul de la Piatra Neamț (1497/98).

Între aceste biserici de tip orășenesc se intercalează în intervalul anilor 1492 și 1495 biserica Adormirea Maicii Domnului de la Borzești, (31 iulie 1493 — 12 octombrie 1494).

Anul 1496 a fost marcat de o altă importantă construcție și anume biserica de la Războieni, cu hramul Sf. arhanghel Mihail, arhistrateg al oștilor cerești, cinstind pe eroii creștinătății românești, pe ostașii viteji ai Moldovei, care au căzut în lupta crâncenă împotriva păgânilor turci în memorabila bătălie de la Valea Albă — Războieni în anul 1476.

Sfintirea la 18 noiembrie 1496 a acestei biserici a prilejuit atunci o mare sărbătoare creștinească, de față cu Voievodul țării și întreaga sa Curte Domnească, Divanul Domnesc și întregul sobor de arhieriei, în frunte cu Mitropolitul Moldovei. A fost praznicul de 20 (douăzeci) de ani de la petrecerea evenimentului de o foarte mare importanță privind ființa neamului dreptcredincios în încheștarea sa cu păgânismul.

Demn de menționat apoi este și anul 1497, când o dată cu edificarea unor biserici de tip orășenesc au fost zidite și bisericile Nașterea Maicii Domnului de la Mănăstirea Tazlău (4 iulie 1496 — 8 noiembrie 1497) și Înălțarea Domnului de la Mănăstirea Neamț (terminată la 14 noiembrie 1497).

De la începutul secolului XVI, între anii 1500 și 1504, în Moldova lui Ștefan cel Mare s-a construit două biserici : **Înălțarea Sf. Cruci** de la Volovăț (1500 — 14 noiembrie 1503) și **Coborârea Sf. Duh** de la Dobrovăț (27 aprilie 1503 — 1504) și s-a început construirea celei de a treia cu hramul **Tăierii capului Sf. Ioan Botezătorul** de la Răuseni, în-

cepută de Ștefan cel Mare la 8 septembrie 1503 și terminată de fiul său Bogdan Vodă la 8 septembrie 1504.

Înălțarea acestei biserici, ultima din vestitele ctitorii ștefaniene, s-a datorat unui scop precis, arătat în chip expres în inscripția pusă pe acest monument, înscriindu-se cu slove dăltuite în piatră că voievodul Ștefan „a binevoit și a început să zidească acest hram, pe acel loc unde a fost tăiat capul tatălui său, Bogdan Vodă“.

Sensul comemorativ, după trecerea unei jumătăți de veac de la tragicul eveniment al morții năprasnice a lui Bogdan Vodă este evident, dar moartea l-a surprins pe gloriosul Ștefan voievod înainte de a fi putut desăvârși gândul său pios.

După toate probabilitățile, tot un gând pios l-a însoțit pe marele Ștefan în anul târnosirii bisericii de la Vaslui, cu hramul Tăierii capului Sf. Ioan Botezătorul, în amintirea și ispășirea păcatului săvârșit în anul 1471, când așa cum se menționează în cronica țării scrisă de Grigore Ureche : „Tăie Ștefan Vodă pre Isaia Vornicul, pre Negrilă paharnicul și pre Alexa stolnicul în târgul Vaslui la 7979 ghenarie 16 zile“.

Inchinăm imn de slavă și vecinică pomenire voievodului Moldovei Ștefan cel Mare și Sfânt care a străjuit timp de o jumătate de veac glia strămoșească, astfel ca vrednicul popor român să păstreze neștirbită ființa sa de neam dreptcredincios în vatra sa strămoșească, atât de vitregită nu numai în trecut, ci și mai aproape de zilele noastre când păgânătatea, sub noi și variate forme, a încercat timp de peste 45 de ani să ne îndepărteze de la dreapta noastră credință în Treimea cea de o ființă nedespărțită, a Tatălui, a Fiului și a Sfântului Duh. Amin*.

---

* Predică rostită în ziua de 2 iulie 1992 cu prilejul canonizării voievodului Moldovei Ștefan cel Mare (1457—1504), ca **sfânt** al Bisericii Ortodoxe Române.